

ZÁMEK V LITOMYŠLI (1999)

VÝJIMEČNÁ SVĚTOVÁ HODNOTA

Stručná syntéza

Zámek Litomyšl je výjimečným příkladem arkádového renesančního venkovského sídla, typu stavby, který vznikl v Itálii a dále se vyvíjel v českých zemích, kde vytvořil zralou formu se specifickou architektonickou hodnotou. Litomyšl, která se nachází na důležitém komunikačním uzlu na hlavní trase mezi Čechami a Moravou, v Pardubickém kraji, byla opevněným centrem na kopci, kde nyní stojí zámek.

Práce na renesanční budově začaly v roce 1568 pod dohledem Jana Baptisty Avostalise (Giovanni Battista Aostalli), ke kterému se brzy připojil jeho bratr Oldřich (Ulrico). Většina prací byla dokončena do roku 1580. Interiér zámku prošel úpravami v letech 1792 až 1796 podle návrhů Jana Kryštofa Habicha, který však pečlivě zachoval vytříbený renesanční vzhled budovy s působivými štíty.

Zámek je čtyřkřídlá, třípatrová stavba s asymetrickým uspořádáním. Západní křídlo je největší, zatímco v jižním křídle je dvoupodlažní arkádová galerie, která uzavírá hlavní vnitřní čtvercové nádvoří a která je jedinečným znakem litomyšlského zámku. Klenuté arkádové ochozy pokračují kolem západní a východní strany nádvoří. V jihovýchodním rohu východního křídla se nachází zámecká kaple. Jeden z nejpozoruhodnějších prvků interiéru zámku představuje jedinečné klasicistní divadlo z let 1796–1797 v západním křídle. Původní výmalba hlediště, scénické dekorace a jevištní technika zůstaly dochovány.

Zámek má bohatě zdobené interiéry, zpravidla renesanční, s bohatou pozdně barokní či klasicistní výzdobou ve formě propracovaných omítek a nástěnných a stropních maleb.

Veškeré budovy patřící k zámku byly postaveny nebo přestavěny v rámci stavebních úprav, kterými sám zámek v průběhu času procházel, což se také odráží v jejich architektonických stylech.

Z hospodářských staveb je nejzajímavější pivovar, místo narození Bedřicha Smetany, jednoho z největších českých hudebních skladatelů všech dob. Stojí jižně od prvního nádvoří. Původně byl postavený jako doplněk zámeckého areálu, rovněž s renesanční sgrafitovou výzdobou, po požáru roku 1728 byl barokně přestavěn známým architektem Františkem Maxmiliánem Kaňkou, kdy získal svůj současný vzhled a poté znovu upravován ve druhé polovině 18. století. Součástí souboru je také bývalá pravidelná francouzská zahrada s barokním pavilonem (salettou) a anglický park z 18. století.

Kritérium (ii): Zámek Litomyšl je vynikajícím a dokonale zachovaným příkladem arkádového zámku. Jedná se o příklad stavebního typu, který vznikl v Itálii a následně se rozvinul v Českých zemích, kde vytvořil vyspělou formu obzvláštní architektonické kvality.

Kritérium (iv): Zámek Litomyšl výjimečným způsobem dokládá způsob, jakým se vyvíjela šlechtická sídla ve střední Evropě v době renesance pod vlivem nových uměleckých směrů.

Integrita

Všechny významné prvky, na nichž je založena výjimečná světová hodnota statku, tedy bývalé šlechtické sídlo, zahrada, vstupní nádvoří a hospodářské budovy, leží uvnitř jeho hranice.

Její vymezení a rozsah jsou odpovídající. Žádný z fyzických atributů statku není ohrožen. Zámek si zachoval všechny své původní znaky (celistvost souboru a půdorys hlavní budovy), svou vysokou uměleckou kvalitu (konceptem třípodlažních arkádových galerií, scénickými sgrafity, pozdně barokně-klasicistní interiérovou výzdobou) a vztah souboru v rámci struktury města. Vizuelní osy zůstaly rovněž zachovány. Nárazníková zóna je vymezena a zahrnuje prohlášenou městskou památkovou rezervaci včetně jejího ochranného pásma, obě mají stabilizovanou urbanistickou skladbu.

Autenticita

Autenticita statku je vysoká. Jednotlivé složky souboru jsou vzájemně fyzicky provázány ve svém původním stavu, přičemž celek si zachovává své prostorové vazby i v rámci širšího urbanistického kontextu. Postupné úpravy a restaurátorské práce, které se uskutečnily během několika set let, jsou respektovány. Nebyl učiněn žádný pokus o selektivní představení určitého období, ale zámek je prezentován jako celek ve svém organickém vývoji. Současná forma zámku a jeho vzhled, včetně podlaží s otevřenými renesančními arkádami na nádvoří a sgrafitové výzdoby průčelí a štítů, vycházejí z původního konceptu. Restaurátorské práce, při kterých se používají výhradně historické materiály a technologické postupy, jsou prováděny v souladu s mezinárodními standardy památkové péče.

Podmínky ochrany a správy

Statek je chráněn zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, jako národní kulturní památka. Díky tomu se mu dostává nejvyššího stupně právní ochrany. Nárazníková zóna se skládá z historického jádra města, které bylo prohlášeno městskou památkovou rezervací, a z jeho vlastního ochranného pásma. Na území statku a jeho nárazníkové zóny nejsou plánovány žádné změny.

Udržitelné využívání hospodářských budov je hlavním cílem dokončeného projektu Revitalizace Zámeckého vrchu, který také zahrnuje některé současné, avšak reverzibilní architektonické zásahy v rámci statku. Klíčové dlouhodobé problémy hlavní budovy zámku (nevhodné užívání či počínající chátrání jednotlivých částí) jsou řešeny nově zpracovaným projektem, který reflektuje i zkušenosti s projektem Revitalizace Zámeckého vrchu.

Zodpovědnost za správu statku se dělí mezi státní organizaci Národní památkový ústav a Městský úřad Litomyšl, které jsou zodpovědné za údržbu, ochranu a propagaci statku. Management Plan statku je v procesu přípravy. Finanční nástroje pro zachování statku zahrnují především grantové a dotační tituly financované z programů Ministerstva kultury České republiky, které jsou určeny na údržbu a zachování nemovitého kulturního dědictví. Dále jsou to finanční prostředky přidělované z jiných veřejných zdrojů. Údržba statku je prováděna v souladu s plánovaným harmonogramem.

Od roku 2000 se na vnitrostátní úrovni připravují roční monitorovací zprávy, které slouží správcům statku, Ministerstvu kultury České republiky, Národnímu památkovému ústavu a ostatním zainteresovaným subjektům.